

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN MAKRO EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

MACRO ECONOMIC EVALUATION OF TURKISH ECONOMY SUMMARY

Doç.Dr. A.Yılmaz GÜNDÜZ

İnönü Üniversitesi , İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

aygunduz@inonu.edu.tr

ÖZ

Küreselleşmeyle birlikte ulusların birbirlerine karşılıklı bağımlılıkları artmış, ekonomik faaliyetler büyük ölçüde uluslararası etkileşim alanına girmiştir. Ülkelerin diğer ülkelerdeki gelişmelerden bağımsız ve soyutlanmış olarak etkin ekonomi politikaları uygulamaları oldukça zorlaşmıştır. Haberleşme ve ulaştırma teknolojilerindeki hızlı gelişme dünyayı ekonomik, politik ve kültürel bir küreselleşmeye doğru itmiştir. Bu gelişmeye bağlı olarak da dünyanın her yerinde evrensel standartta bir tüketim özlemi yaratmıştır. Bu özlem, ulusal gelirin ve toplumsal refahın hızla artırılmasını bir zorunluluk haline getirmiştir. Ancak insanların bu tüketim özlemini yüksek fiyat artışları, enflasyon ve istihdam yetersizliği engellemektedir. Eğer bir ekonomide yüksek enflasyon varsa özellikle sabit gelirli maaş ve ücretlilerin aleyhine bir gelişim doğurur. Enflasyon gelir dağılımını bozar, bozulan gelir dağılımı ise enflasyonu körükler. Bir toplumda gelir dağılımının adaletsiz olması, insanların geçim sıkıntısı çekmesine ve mutsuz olmasına yol açar, ekonominin sağlıklı ve istikrarlı bir şekilde büyümesini önler. Bozuk gelir dağılımı, sosyal huzursuzluklara yol açarak politik istikrarı bozar. Gelir dağılımındaki dengesizlik, bütçe açıklarını büyütür ve ekonomik performansı sekteye uğratar. Hızla küreselleşen bir dünya ekonomisinde Türkiye'nin layık olduğu yere gelebilmesi için ekonomik sorunlarını bir an önce çözüp gelişmiş ülkelerdeki seviyeyi yakalaması gerekmektedir. İşte bu makalede yazarca önemli görülen Türkiye ekonomisinin sorunları ele alınacak ve incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, Makro Ekonomi, Ekonomi

ABSTRACT

With the globalization, the interdependency of the countries has increased and economic activities have greatly become a subject of international interaction. Implementation of efficient economic policies independent and isolated from the developments in other countries has become rather difficult. Rapid developments in the communication and transportation technologies have led the world to an economic, political and cultural globalization. Consequently, these developments have created a global consumption desire all over the world. This desire makes compulsory to increase national income and social welfare. However, this consumption desire of the people is prevented by the price increases, inflation and unemployment. If there is a high inflation in an economy, this will cause problems especially for those people who have fixed income or wages. Inflation damages income distribution and damaged income distribution causes inflation. In a society, inequitable income distribution causes people to suffer from earning their living and to become unhappy, it also hinders the healthy and steady growth of the economy. Damaged income distributions disrupt political stability by causing social disturbances. Inequality in the income distribution increases budget deficit and disrupts economic performance. In a rapidly globalizing world economy, in order to catch its own suitable position, Turkey should solve its problems quickly and come to the level of developed countries. In this study, the writer examines some problems of Turkish economy which are seen important by the him.

Key Words: Turkish Economy, Macro Economy, Economy.

1-Giriş

Ülkemizde hükümetlerin oy toplama amacına yönelik, politik olarak izledikleri tutarlı olmayan siyasetleri sonucunda ekonomide bazı dönemler istikrarlı bazı dönemlerde de istikrarsız dalgalanmalar oluşmuştur. Kısaca dönemler itibariyle, Türkiye ekonomisine bir göz atacak olursak, 1963-1970 döneminde istikrar içinde büyüme bakımından oldukça başarılı bir performans göstermiştir. Bu dönemde büyüme hızı yılda ortalama %6.5 dolayında gerçekleşirken, yıllık enflasyon oranı ortalama %5.5 dolayında kalmıştır. Halkın ortalama refah seviyesinde yılda yaklaşık %3.8 oranında bir iyileşme olmuştur. 1970'den sonra ekonomide fiyat istikrarı bozulmaya başlamış ve 1978-1979'a gelindiğinde ekonomi, bir bunalıma sürüklenmiştir. Bu bunalımdan çıkmak için 1978 ve 1979'da bir dizi ekonomik tedbirler uygulanmıştır. Fakat bu tedbirler, dönemin iç ve dış koşulları bunların uygulanmalarına tam imkan vermediği için başarılı olmamıştır. Nihayet 24 Ocak 1980'de dönemin Hükümeti, radikal dönüşümleri amaçlayan bir istikrar programı yürürlüğe koymuştur. Uygulamaya konulan bu program sonucu, 1981-1983 döneminde enflasyon hızı kesilmiş, yıllık ortalama fiyat artışları %30'lara çekilmiş, kapasite kullanım oranı yükselmiş ve GSMH'nın reel büyüme hızı yılda ortalama %4 civarında gerçekleşmiştir (Şahin, 2006, 213).

1988-1993 dönemi iç talep genişlemesine dayalı büyüme stratejisinin sürdüğü, büyümenin istikrara tercih edildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde ücret, maaşlar ve tarımsal destekleme fiyatları önceki yıllara göre daha yüksek oranlarda artırılmıştır. Bunun sonucu olarak GSMH yılda ortalama %6.1 oranında büyümüş ancak, yıllık ortalama enflasyon oranı da %60'ın üstünde gerçekleşmiştir. 1994 yılına yaklaşıırken, kamu kesimi açıklarının hızla artması, vergi gelirlerinin iç borç servisine bile yetmemesi, devletin nakit açığını iç borçlanma ile finanse eder duruma düşmesi, bu açığı kapatmak için dış borca ve Merkez Bankası kaynaklarına yönelmesi ile döviz rezervlerinin hızla erimesi, 5 Nisan 1994 Kararları olarak bilinen, yeni bir istikrar programının yürürlüğe konulmasını zorunlu kılmıştır (Karluk,2002,455).

5 Nisan Kararları da, ekonomide istikrarı sağlayamadığı ve yapısal değişikliği gerçekleştiremediği için, başarılı olamamıştır. 1997 yılında başlayan küresel kriz ve ardından da Rusya'da ortaya çıkan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık Türkiye'yi de etkilemiştir. Bunun sonucu olarak, ekonomi %6.1 oranında küçülmüş, enflasyon (TEFE) %70'e ulaşmış, bütçe açıkları artmış ve Hazine faizlerinin yıllık ortalama bileşik oranı %106'ya ulaşmıştır (http://www.Mafhiegilmez.nom.tr/kose_1.htm).

Bütün bu olumsuzluklar üzerine 2000 yılında, Dünya Bankası'nda görevli Kemal Derviş, ekonomik istikrarı sağlamak üzere Türkiye'ye davet edilmiştir.14 Nisan 2001'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı adıyla yeni bir program hazırlanmıştır. Bu programın temel amacı, güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak, yeni ve çağdaş kurumsal yapılar oluşturmak, ekonomik etkinliği sağlayacak yapısal reformları gerçekleştirmek, makro ekonomik politikaları enflasyonla mücadelede etkin bir şekilde kullanmak, sürdürülebilir büyüme ortamını sağlamak, kişiler ve bölgeler arasındaki gelir dağılımı bozukluklarını gidermektir(Karluk,2002,488).

Bu bağlamda, düşünür tarafından önemli görülerek seçilen, 2001 sonrası dönemde Türkiye ekonomisinde, makro ekonomik göstergelerdeki ortaya konulan tablonun olumlu yada olumsuz gelişmeleri hakkında, okuyucuya bir fikir verebilmek amacıyla, bilimsel ve objektif bir gözlemle, böyle bir çalışma yapmayı gerekli gördüm.. Konu başlıklarını da alfabetik sıraya göre incelemeye çalıştım.

2- Borç Stoku

Önemli olan kamunun toplam net borç stokunun GSMH'ya oranının, 2005 yılında %60 olan Maastrich ölçütüne yaklaşmasıdır. Borç stoku kamu kesiminin iç ve dış borç stokuyla özel kesimin dış borç stokunun toplamından ibarettir. Buna göre borç stokunun GSMH'ya oranı 2004 yılı için %103'dür. Ancak kamu kesimi net borç stokuna (KKNBS) ulaşabilmek için kamunun alacağına düşürülmesi gerekmektedir. Buna göre $KKNBS = (189/301.5) \cdot 100 = 62.6$ değerine ulaşılmaktadır. Konu bu şekilde ele alınca % 60 ve altını hedef alan Maastricht kriterine çok yaklaşmış olduğu ortaya çıkacaktır. Aşağıdaki tablo 1'de kamunun borç stoku durumu görülmektedir(http://www.alomaliye.com/konsolide_310805.htm)

Tablo 1 : Türkiye'nin Borç Durumu (000.000 YTL)

Yıllar	İç Borç	İç Borç % Değişimi	Dış Borç	Dış Borç % Değişimi	Toplam	Toplamdaki % Değişim
2000	54,152	-	31,549	-	85,701	-
2001	125,458	131,6	64,300	103,8	189,761	121,4
2002	154,798	23,3	102,499	59,4	257,297	35,5
2003	201,319	30,0	96,094	- 6,2	297,413	15,5
2004	233,864	16,1	98,132	2,1	332,161	11,6
2005	254,330	8,7	91,860	- 6,3	346,190	4,2

Kaynak : ISO, Türkiye Ekonomisi, 2006, s. 45

2005 yılı sonu itibariyle toplam 170.1 milyar dolar dış borç stokunun %40'ı kamu kesimine, %9'u TCMB, %18'i banka kesimine, %33'ü bankacılık dışı özel sektöre aittir. 2005 yılı başında 1.350 YTL olan dolar 29 Haziran 2006 tarihinde 1.610 YTL'ye yükseldi. Türkiye'nin iç ve dış borçlarına 33.8 milyar dolarlık ek yük getirdi. Bu yükün 13.9 milyar doları özel sektör borçlarından kaynaklanıyor. Dolardaki artış 2005 yılı sonu itibariyle 244.7 milyar YTL olan iç borcunda artışına yol açmıştır. Nakit ve nakit dışı borçlardan oluşan iç borç stokunun %41'i sabit faizlidir. Bu borçlar faiz ve döviz yükselişinden etkilenmezken geriye kalan %59'luk bölüm ekonomide yaşanan çalkantılar nedeniyle artış gösterdi. Raporu göre iç borcun %42'si değişken faizli, %14'ü döviz cinsinden, %3'ü de dövize endekslidir. İç borcun %17'lik bölümünü oluşturan 41.6 milyar YTL'si dövizdeki dalgalanmalardan etkilenerek 6.6 milyar dolar artış gösterdi. Bu artışla birlikte kamunun toplam borç yükü 19.9 milyar dolar arttı. 2002

yılında borç stokunun %29.1'i özel sektöre aitken 2005 yılında bu oran %51'e yükselmiştir([http:// www.atonet.org.tr](http://www.atonet.org.tr)).

İç borç stoku 2006 yılı Ekim sonu itibariyle 250.9 milyar YTL olmuştur.Dış borç stoku, Haziran ayı sonu itibariyle 193.6 milyar dolara yükselmiştir. Haziran sonu itibariyle dış borç stokunun 43.7 milyar doları kısa vadeli, 149.9 milyar doları da orta ve uzun vadeli. Dış borç stokunun tamamı orta ve uzun vadeli olmak üzere 66.9 milyar dolarlık bölümü kamu borçlarından, 40.9 milyar doları kısa vadeli, 70 milyar doları da orta ve uzun vadeli olmak üzere toplam 110.9 milyar dolarlık bölümü de özel sektör borçlarıdır. Merkez Bankasının orta ve uzun vadeli dış borç tutarı ise 13 milyar dolardır. Kısa vadeli dış borç tutarı 2.8 milyar dolardır(<http://www.yasamgazetesi.com/yazar.asp?YazarID=8>).

3-Bölgesel Gelişmişlik

Türkiye'nin önemli sorunları arasında yer alan bir başka sorunu da bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmemesidir. DPT'nin beş yılda bir iller ve bölgeler bazında sosyo-ekonomik gelişmişlik araştırması yapmaktadır. 2003 tarihli son DPT araştırmasında ülkenin Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz bölgeleri görece olarak gelişmiş bölgeler olarak tanımlanırken Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgeleri, gelir, istihdam ve genel olarak refah bakımından Türkiye ortalamalarının oldukça altında kalmaktadır. (http://www.radikal.com.tr/veriler/2003/12/19/haber_99382.php)

Bölgelerarası ekonomik göstergeler aşağıdaki tablo:2'de görülmektedir.

Tablo 2 : Düzey 1 Bölgeleri İtibariyle Sosyo-Ekonomik Göstergeler

Düzey 1 Bölgeleri	2000 Yılı Nüfusu	Nüfusun Payı (%)	1990-2000 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)	Şehirleşme Oranı (%) (2000)	Bölgelerin GSYİH'ya Katkısı (2001)	Kişi Başına GSYİH Endeks Değerleri	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
İstanbul	10 018 735	14,8	33,09	90,69	21,5	143	1
Batı Marmara	2 895 980	4,3	11,18	55,55	4,9	112	5
Ege	8 938 781	13,2	16,29	61,48	16,4	119	4
Doğu Marmara	5 741 241	8,5	20,25	67,36	13,1	152	3
Batı Anadolu	6 443 236	9,5	21,35	77,22	10,1	108	2
Akdeniz	8 706 005	12,8	21,43	59,78	12,4	95	6
Orta Anadolu	4 189 268	6,2	9,27	56,47	4,1	74	8
Batı Karadeniz	4 895 744	7,2	0,13	49,39	5,5	79	7
Doğu Karadeniz	3 131 546	4,6	9,32	49,37	2,9	66	9
Kuzeydoğu Anadolu	2 507 738	3,7	6,32	51,44	1,3	43	12
Ortadoğu Anadolu	3 727 034	5,5	18,36	53,86	2,3	50	11
Güneydoğu Anadolu	6 608 619	9,7	24,79	62,69	5,5	55	10
Türkiye	67 803 927	100,0	18,28	64,9	100,0	100	

Kaynak : DPT., T.C.Yüksek Planlama Kurulu 2005 Yılı Programı

Devlet, planlı dönemde kamunun kaynak dağılımına doğrudan ve dolaylı yollarla yön vermeye çalışmasına rağmen özel kesim kaynakları, Batı bölgelerini tercih etmiştir. Kamu sektörünün az gelişmiş

bölgelere yönelik yatırımları, bölgesel dengesizlikleri azaltmamıştır. Alınan ciddi önlemlere rağmen, gelişmişlik farklarının sürmesinin temel sebepleri arasında coğrafi yapı, iklim, talep yapısı, kalifiye eleman, pazara yakınlık ve uzaklık, kırsal yerleşim birimlerinin dağınıklığı bulunmaktadır.

Kırsal bölgelerde tarıma bağıllık, sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmemesi, tarımda verimliliğin ve gelirin düşüklüğü gibi sebepler bu bölgelerden büyük kentlere olan gücü hızlandırmaktadır. Büyük kentlerde ise hızlı nüfus artışına paralel olarak işsizlik, altyapı yetersizliği, kaçak yapılaşma, güvenlik ve çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde azgelişmiş bölgelerin kalkındırılabilmesi amacıyla 2004 yılında başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge illeri olmak üzere 36 ilde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde (KÖY) uygulanması öngörülen 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla KÖY kapsamındaki iller ile TÜİK başkanlığınca 2004 yılı için belirlenen fert başına GSYİH tutarı 1500 dolar veya daha az olan illerde gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren paylarında teşvik, bedelsiz yatırım yeri tahsisi ve enerji desteği gibi teşvik tedbirleri yürürlüğe konulmuştur. Azgelişmiş bölgelerle ilgili olarak KÖY'ler başta olmak üzere Organize Sanayi Bölgeleri uygulamalarına ağırlık verilmiş ve bu bölgelerdeki OSB sayısı 33'e, ülke genelinde ise 79'a ulaşmıştır (DPT, 2005).

Yine 10'u KÖY'lerde olmak üzere tamamlanması planlanan 13 küçük sanayi sitesi ile KÖY'de küçük sanayi sitesi sayısı 182'ye ülke genelinde ise 385'e yükselmiştir. Ancak verilen teşvik kapsamında olan illerin çokluğu ve kademeli teşvik sisteminin geliştirilmemiş olması yatırımların belli merkezlerde toplanmasına ve azgelişmiş bölgelere gitmesine engel olmaktadır. Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması refah seviyesinin yükseltilmesine yönelik olarak yapılan çalışmalarda öncelikle azgelişmiş bölgelerden başlayarak ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, kaynakların yerinde ve etkin kullanımının sağlanması, yerel dinamikleri harekete geçirecek şekilde girişimlerin desteklenmesine özen gösterilmelidir. KÖY'lerdeki nitelikli personel açığının giderilmesi, işsizliği azaltıcı ve gelir artırıcı faaliyetlerin desteklenmesine devam edilmelidir (DPT, 2005).

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması için sektörel politikaların öncelikli olarak ele alınması gereklidir. Azgelişmiş bölgelerden büyük şehirlere yönelik göçün durdurulabilmesi için kırsal alanda istihdamı, geliri ve verimi artırıcı faaliyetlerin desteklenmesi için bölgesel gelişme planlarının hazırlanması önemini korumaktadır.

4- Büyüme

Türkiye, 2002 yılı sonrası dönem hariç tutulursa, uzun yıllardan beri istikrarlı bir büyümeyi sağlayamamıştır. 1987, 1990 ve 2004 yıllarında milli gelir %9'un üzerinde bir büyüme göstermiş ve diğer yıllarda ise bazen pozitif olarak büyümüş, bazen de negatif olarak küçülmüştür. Özellikle kriz dönemlerinde yaşanan milli gelir kayıpları büyüktür. 1994 yılında %6.1, 1999 yılında %6.1 ve 2001 de ise %9.5 oranında küçülmüştür. 1983 yılından bu yana milli gelirin yıllık artışı ortalama %4.2 oranındadır. 1983 sonrasına bakılacak olunursa 1983-1998 yılları arasında Türkiye'nin milli gelirinin

1987 yılı sabit fiyatlarıyla yılda %5.0 oranında, 1998-2004 yılları arasında yılda %2.1 oranında artış göstermiştir. Nüfus artışı düşürüldüğünde kişi başına düşen milli gelir 1983-1998 yılları arasında %2.9 ve 1998-2003 yılları arasında ise binde 6 oranında artmıştır (Somçağ, 2006, 181).

OECD'nin 2000 yılı sabit fiyatları ve sabit kurlarıyla yaptığı hesaplama göre Türkiye 2005 yılında %5.8 olan büyüme hızıyla, İzlanda'dan (%6.6) sonra 30 OECD ülkesi içerisinde ikinci en yüksek büyümeyi sağlayan ülke olmuştur. Son yıllarda gösterdiği yüksek büyüme ile birlikte Türkiye'de kişi başına düşen gelir 5000 doların üzerine çıkmıştır. Ancak buna rağmen, gelir dağılımı dengesizliği de devam etmektedir(<http://ekonomik.tripod.com/ekonomik7.html>).

Türkiye ekonomisi 2006 yılının ilk üç ayında ise reel olarak %6.3 oranında büyümüştür. Bugün ülkemizde büyüme oranlarında belirleyici unsur özel sektör tüketim ve yatırım harcamalarıdır. Özel sektörün yatırım harcamaları 2001 yılından 2006 yılı ilk çeyreğine kadar reel olarak %118.2 oranında artarken, kamuda bu artış %18.6 oranında gerçekleşmiştir. Özel sektörün makine-teçhizat harcamaları ise 2001 yılından beri birikimli olarak %217.7 oranında artmıştır(TCMB,2006,15).

5- Cari Açık

Ülkemizde ithalata bağlı olarak büyüme oranının artmasıyla birlikte cari açığa yükselmektedir. Cari açık, yatırımların tasarruflardan daha hızlı artması nedeniyle oluşmaktadır. 2005 yılında 23.2 milyar ABD doları olan cari açık 2006 yılı Haziran ayı itibariyle 28.7 milyar dolar seviyesindedir. Milli gelire oran olarak bakıldığında, 2004 yılında % 5.2, 2005 yılında % 6.4 iken 2006 yılı ilk çeyreği için % 6.9 olarak gerçekleşmiştir (TCMB,2006,15).

Ülkemizde son dönemde görülen cari açığı bu yüksek artışın temel nedenleri arasında üretim kapasitesini artıran yatırım artışları, ham petrol fiyatlarındaki artış ve tüketimdeki artış sayılabilir. Ülkemizdeki yapısal değişim süreci ve güçlenen makro ekonomik koşulların olumlu etkisiyle cari açık finansman kalitesinde bir iyileşme göze çarpmaktadır. Uzun vadeli sermayenin cari açık finansmanındaki payı hızla artmaktadır. Haziran ayı itibariyle uzun vadeli sermaye tek başına cari açığın %82'sini finanse etmektedir. Kısa vadeli sermayenin cari açığa oranı ise %29.4'dür.(TCMB,2006,20).

İthalatla birlikte cari açığı bu büyüme ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır. İthalatın ekseriyetini tüketim malları değil petrol ve sermaye malı oluşturmaktadır. Sermaye malları içinde enerji, hammadde, bilgi ve teknoloji kullanılmaktadır. Bu durum da dış açığı artırmaktadır. İhracatın yetersizliği dış açığın kapatılmasını engelleyememektedir. 2005 yılı itibariyle ihracat 73.4, ithalat 92 milyar dolar iken 2006 yılı için rakamlar sırasıyla 85.7 ve 134.3 milyar dolar olmuştur. Buna göre Türkiye'de ihracatın ithalatı karşılama oranı yaklaşık % 63.8 seviyesindedir. Ayrıca 2006 yılındaki yüksek oranlı petrol fiyatlarındaki artışta açığın büyümesinde etkili olmuştur. 2005 yılı itibariyle ithalatta en fazla ödeme yaptığımız kalemler aşağıdaki tablo 3'de görülmektedir (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=176746>)

Tablo 3 : İthal Malların Listesi

Yıllar	2005 yılı	Toplamdaki pay (%)
İthal Edilen Mallar		
Mineral yakıtı ve yağlar	21,165	18,24
Kazanlar makine ve cihazlar	16,299	14,04
Kara taşıtlar aksam ve parçalar	10,541	9,08
Demir ve Çelik	9,373	8,07
Plastik ve Mamüller	5,764	4,97
Organik Kimyasal Ürünler	3,483	3,00
Pamuk, pamuk ipliği, pam. mensucat	2,062	1,78
Kağıt ve karton	1,752	1,51
Sentetik ve suni lifler	1,124	0,97
Toplam ithalat	116,048	100,00

Kaynak : TUİK

Tablo:3'de görüldüğü gibi ithalattaki en yüksek payı birinci sırada mineral yakıtı ve yağları (%18.24) alırken, ikinci sırada ise makine ve cihaz alımları (%14.04) gelmektedir. Bu nedenle açığın kapatılabilmesi için maliyeti olumsuz bir şekilde etkileyen faiz, vergi, istihdam vergisi gibi unsurların azaltılması suretiyle ihracatı daha da arttırmak gerekir. (<http://www.tuncelli.net/default.asp?pid=14553&nid=10840>).

6- Enflasyon

Enflasyon, kavram olarak genel fiyat düzeyindeki sürekli yükselmeyi ifade eder. 1983 yılında %26 olan enflasyon 1993 yılında %67'ye ve 1994 yılında %107'lere yükselmiştir. 5 Nisan 1994 kararları ile birlikte azalma sürecine giren enflasyon 2004 yılında %11 düzeylerine inmiştir. Ancak 2005 yılında petrolün varilinin 70 dolara yükselmesi fiyatları yeniden yükseltmiştir. (<http://www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/finans/enflasyon/index.asp>)

2002 yılından bugüne enflasyona karşı mücadelede önemli bir aşama kat edilmiştir. Ancak fiyat istikrarı henüz sağlanmış değildir. Enflasyonda 2006 yılının ilk yedi ayında görülen yükselme eğiliminde temel olarak mevsimsel koşullar ve dışsal unsurlar etkili olmuştur. İşlenmemiş gıda fiyatları, olumsuz hava koşulları nedeniyle 2005 yılının son aylarından itibaren yüksek oranlarda artmaya başlamış ve bu grup enflasyonu 2006 yılı Temmuz ayı itibarıyla yıllık %21.8 oranına ulaşmıştır. Mart ayında petrol fiyatlarının dış piyasalarda artış eğilimine girmesi ile birlikte 2006 yılının ilk çeyreğinden itibaren enerji fiyatları artmaya başlamış, Mayıs ayından itibaren ise döviz kurlarında gözlenen artışın etkisiyle enerji fiyatlarındaki yükselişlerin Temmuz ayında aylık enflasyona katkısı 0.30 puan olmuştur. Mayıs-Haziran

aylarında Türk parasındaki değer kaybının aksine altın fiyatlarındaki %72.6 oranındaki artış, tüketici fiyatlarını olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Ayrıca Mayıs-Haziran aylarında mali piyasalarda yaşanan dalgalanma sonucu Türk parasının değer kaybetmesi akaryakıt, dayanıklı tüketim malları ve altın gibi döviz cinsinden fiyatlanan mallar ile ithal mallarının fiyatlarında yüksek artışlara neden olmuştur. Enflasyon mal ve hizmet grubu olarak ikiye ayrılırsa hizmet grubu enflasyonunun, 2006 yılı boyunca bir önceki senenin aynı dönemine kıyasla gerilediği; ancak kiralardaki ve lokanta-otel fiyatlarındaki yüksek artışlar nedeniyle Temmuz ayı itibariyle yıllık %11.7 oranında artarak yüksek seyrini sürdürdüğü görülmüştür. Mal grubu fiyatlarındaki artış eğilimi ise işlenmemiş gıda fiyatlarında uluslararası petrol fiyatlarında ve döviz kurlarındaki artışlar nedeniyle geçen yıla göre hızlanmış; böylece 2006 yılı Temmuz ayı itibariyle yıllık %12.1 oranının üzerine çıkmıştır (TCMB,2006,7).

Bu gelişmeler sonrasında TCMB, kısa vadeli faiz oranlarını etkin bir biçimde kullanmış, güçlü bir parasal sıkılaştırmaya giderek faiz oranlarını %17.5 seviyesine çıkarmıştır. Bu güçlü parasal sıkılaştırma sonrasında mali piyasalardaki oynaklıklar azalmaya, orta ve uzun vadeli enflasyon beklentileri iyileşmeye başlamıştır. Ülkemize duyulan güvenin artması, yapısal reformların planlandığı gibi kesintisiz bir biçimde sürdürülmesi enflasyonun düşmesi bakımından önemlidir. Fiyat istikrarının sağlanabilmesi ve varolan enflasyonun daha da aşağıya düşürülebilmesi için öncelikli olarak yapısal reformların, sıkı para ve maliye politikalarının sürdürülmesi gereklidir (TCMB,2006,8).

7-Faiz Oranı

Türkiye’de yıllar itibariyle ciddi bir faiz politikası izlenemediği gibi reel faizle enflasyon arasında da bir denge kurulamamıştır. Bunun sonucunda da bütçede açıklar oluşmuştur. 1999 yılında ortalama %106 olan Hazine iç borçlanma yıllık bileşik faiz oranı, 2000 yılında enflasyonu düşürmek için alınan tedbirler sonucu %38 düzeyine çekilebilmiştir. Oysa 2000 yılında enflasyon sadece %53 düzeyinden %51 düzeyine düşürülebilmişti. 1995-1999 arasında ise faizler enflasyon üzerinde seyretmiştir. Bu dönemde faizler ortalama TL bazında reel %29 Euro bazında %35 dolaylarındadır.(www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/bsbOcak2003.doc)

Türkiye’de cari açıkların önemli bir kısmı yüksek faizden yararlanmak suretiyle yurda giren kısa vadeli sermaye hareketlerinden kaynaklanmaktadır. Tüm dünyada faizler %3’ler dolaylarındayken Türkiye’de 1995-1999 döneminde %35’ler, 2001-2004 döneminde %18’ler düzeyindedir. 2006 yılı itibariyle Para Politikası Kurulu, faiz oranını %15’ten %17.25’e, borç verme faiz oranını ise %18’den %20.25’e yükseltmiştir. Bunun nedeni olarak, mali piyasalarda Mayıs ayında başlayan hareketliliğin temelinde, gelişmiş ülkelerin merkez bankalarının parasal sıkılaştırma ve faiz artırımı sürecinin tetiklediği portföy hareketleri sonucunda gelişmekte olan ülkelerin (GOÜ) mali varlıklarına olan talebin ciddi bir şekilde daralmasının yattığı değerlendirilmesinde bulunmuştur. Bu talep daralması GOÜ’de, özellikle Mayıs aylarının sonlarına doğru gerek döviz kurları, gerekse orta ve uzun vadeli faiz oranları üzerinde ekonomik temellerin gerektirdiğinin ötesinde bir baskı yapmıştır. Türkiye ise bu gelişmelerden,

yurtdışında yerleşiklerin ellerinde tuttıkları portföyün yapısının da katkısıyla daha fazla etkilenmiştir (İSO,2005, 36 ; <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2006/DUY2006>).

Türkiye sürekli dış ticaret açığı vermekte, bu açıkların turizm ve işçi dövizleri dışında kalan kısmı ise dış borçlarla finanse edilmektedir. 1983 yılında milli gelirin % 21'i düzeyinde olan devlet iç borçları, 2004 yılında %52 ve 2005 yılı içinde %50 olmuştur. Türkiye'de dış borçlar ise bir önceki yıla göre 2005'de % 9.75 düzeyinde artmıştır.Faiz yükünü artıran önemli nedenlerden biri de budur (<http://www.dünyagazetesi.tr/news>).

8-İstihdam Sorunu

Ülkemizde istihdamda önceki yıllara göre bir iyileşme olmasına rağmen, işsizlik hâla önemli bir sorundur. İşgücü piyasasında yaşanan yapısal değişim nedeniyle tarımda istihdamın giderek azalması ve bu nüfusun kentlerdeki işgücüne katılması işsizlik oranlarının daha hızlı düşmesini engellemektedir. Ülkede nüfus artış hızının düşmesine rağmen hâla az gelişmiş bölgelerde yüksek seviyelerde seyretmekte, bu da çalışabilir nüfusun hızla artmasına, istihdam edilen kişi sayısındaki artışa rağmen işsizlik oranlarının yüksek kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca yüksek istihdam vergileri de kayıt dışı istihdamı teşvik etmektedir. İstihdam sorunun kalıcı bir şekilde çözülebilmesi ve sürdürülebilir bir istihdam artışı sağlanabilmesi için, uzun vadeli ve arz yönlü politikaları takip etmek gerekir. Bunun için de özel sektörün finansman yapısı güçlendirilmeli, yatırım ortamı iyileştirilmeli ve ekonomide istikrarın kalıcı olmasına özen gösterilmelidir. İşgücü talebine uygun ve vasıflı işgücünün artmasına yönelik eğitim politikaları uygulanmalı,kayıtdışı istihdamın kayıt altına alınabilmesi için istihdam vergileri ve istihdam üzerindeki diğer yükler kademeli olarak azaltılmalıdır (TCMB, 2006, 12).

Ülkemizde de 2005 yılı kasım ayı itibariyle toplam işgücü sayısı 24.034 bin kişidir. Bu sayının 21.928 bin kişi istihdam edilmektedir. Geriye kalan 2.106 bin kişi ise işsizdir. Bu işsizliğin %13.2'si kentlerde, %8.2'side kırsal kesimdedir. Toplam istihdamın 13.287 bini kentlerde, 8.641 bini de kırsal kesimde istihdam edilmektedir (http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=74&id=5)

Sanayi sektörünün istihdamdaki payı, 2004 yılı itibariyle %18.2'dir. Türkiye'deki toplam istihdamın yüksek bir kısmı hâla tarım kesiminde çalışmaktadır. Verimliliğin ve katma değer in öteki sektörlerle göre düşük olduğu tarım sektöründe ücretsiz aile işçiliği yaygındır. İstihdam edilenlerin eğitim düzeylerine göre dağılımına gelince, yaklaşık %8'i okur-yazar değildir. Aşağıdaki tablo:4'de yurtiçi işgücü piyasasındaki gelişmeler görülmektedir (TÜİK, 2005).

Tablo 4 : Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler (1.000 kişi)

Yıllar/İşgücü	2001	2002	2003	2004	2005	Kasım-Aralık- 2005 Ocak 2006
15+ Yaştaki Nüfus	47.150	48.041	48.917	49.829	50.810	51.202
Sivil İşgücü	23.496	23.946	23.790	24.191	24.595	24.034
İşgücü katılma Oranı%	49.8	49.8	48.6	48.5	48.4	46.9
Sivil İstihdam	21.536	21.473	21.295	21.712	22.086	21.332
Siv.İs.Oranı %	45.7	44.7	43.5	43.6	43.5	41.7
İşsiz	1959	2474	2495	2479	2508	2702
İşsizlik Or.%	8.4	10.3	10.5	10.3	10.2	11.1
Tarım dışı İşsizlik Oranı %	12.7	15.1	15.0	14.7	13.6	14.3
Eksik İstihdam Oranı %	5.9	5.4	4.8	4.1	3.8	3.5

Kaynak : TÜİK

1980'lerin ve 1990'ların başında gerçekleşen kısmi bir azalma dışında, işsizlik oranları Türkiye'de planlı kalkınma döneminden itibaren sürekli olarak artmaktadır.

Türkiye'de 2005 yılı Haziran ayı rakamlarıyla işsizlik oranı, %10.2'dir. Kır-kent ayrımı çerçevesinde incelendiğinde kentlerdeki işsizlik oranı %14.2, kırsal kesimde ise %4.9'dur. İşsizlik konusunda önemli bir sorunda genç nüfus içerisinde işsizlik oranlarının yüksek olmasıdır. Türkiye'de en yüksek işsizlik oranını lise ve dengi meslek okulları mezunları meydana getirmektedir. Bu grubu yüksek okul ve fakülte mezunları izlemektedir. Bu alandaki bir başka sorun da kadın ve erkek işgücüne katılma oranları arasındaki farklılıktır. AB'de %56 olan kadınlarda işgücüne katılma oranı Türkiye'de %26 civarındadır. Bunun nedeni de ülkemizdeki bazı bölgelerde kız çocuklarının okutulmaması ve okula gönderilmemesidir.

Özürülerin istihdamına gelince, gerek Anayasal, gerekse sosyo-ekonomik ve mali içerikli çeşitli kurumsal ve hukuki düzenlemelere rağmen 1998 yılında yürürlüğe giren 4382 sayılı kanun ile 50+ işçi çalıştıran kamu ve özel sektör işverenlerine %3 oranında özürü çalışma zorunluluğu getirilmiş olmasına rağmen uygulamada aksaklıklar yaşanmaktadır(TCMB,2006,12).

Sonuç olarak istihdam sorunu ülkemizde ciddi bir sorun olarak önemini korumaktadır. Bu sorunun çözümlenebilmesi için istihdam artırıcı yatırımları teşvik etmek, kırsal kesimden kentlere olan göçleri durdurmak ve işsizliği önleyici yatırımlara ağırlık vermek gerekmektedir.

9-Kayıtdışı Ekonomi

Ülkemizin önemli sorunları arasında kayıt dışı ekonomi de yer almaktadır. Bugün kayıt dışı ekonomi Türkiye milli gelirinin %50-60'ı arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu oranın yüksekliği vergi gelirleri kaybının da ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir. (<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/kayitdis/oik614.pdf>)

Türkiye’de son dönemlere ilişkin yapılan tahminlerde özellikle istihdamdaki vergi yüklerinin ağırlığı girişimcilerin kayıtdışına yönelmesinin en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Bir asgari ücretlinin işverene maliyeti 593.8 YTL olmasına karşın, bu paranın sadece 350.1YTL çalışanın eline geçmekte, geriye kalan 243.6 YTL ise işçi ve işveren hissesi olarak vergi ve prime kesilmektedir. Kesintilerin asgari ücrete oranı %69’a ulaşmaktadır. Bu oran AB’de %24.4, OECD ülkelerinde %18.3, Almanya’da %22.7, İngiltere’de %23.5, Japonya’da %9.6 ve Meksika’da ise %1.4 civarındadır.

Tablo 5 : 16 yaşını doldurmuş işçiler için asgari ücretin netinin hesabı

Asgari ücret	488,700,000	488,70
SSK Primi % 14	68,418,000	68,42
İşsizlik Sig. Fonu % 1	4,887,000	4,89
Gelir Vergisi % 15	62,309,260	62,31
Damga Vergisi % 06	2,932,200	2,93
Kesintiler Toplamı	138,546,450	138,55
Net Asgari Ücret	350,153,550	350,15

İşverene Maliyeti

Asgari Ücret	488,700,000	488,70
SSK Primi % 19.5 (İşv. Payı)	95,296,500	95,30
İşveren İşsizlik Sig. Fonu % 2	9,774,000	9,77
İşverene Toplam Maliyeti	593,770,500	593,77

Kaynak : TC. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2004

Tablo 5’de de görüldüğü gibi istihdam üzerindeki bu yük işvereni kaçak işçi çalıştırmaya itmektedir. Bunun sonucunda çalışanların yarısı (6 milyon kişi) kayıtdışı istihdam edilmektedir. Bunun için vergi oranlarının aşağıya çekilmesi gerekmektedir.

10-Özelleştirme

Özelleştirme kavramı 1970’li yılların ikinci yarısından sonra ekonomi literatürüne girmiş bir kavramdır. Özelleştirme, biri dar, diğeri de geniş anlamıyla olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir. Dar anlamıyla özelleştirme, “mülkiyeti ve yönetimi kamuya ait olan iktisadi üretim birimlerinin özel sektöre

devri” olarak tanımlanmaktadır. Geniş anlamda özelleştirme ise, “mülkiyet devrinin yanı sıra, bu tür kuruluşların özel kesime kiralanması, kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özel kesimce sağlanması, yönetimin özel kesime devri, mal ve hizmet üretimindeki kamusal tekellerin kaldırılması ve kurumsal serbestleşmede özelleştirme kavramı içinde yer almaktadır(<http://www.oib.gov.tr/>).

Özelleştirmenin temel amacı, kamu ekonomisine kaynak sağlamak ve kamu iktisadi kuruluşlarının daha verimli çalışmasını düzenlemektir. Bugün kamu iktisadi kuruluşları ekonomide kaynak yutan değil kaynak yaratan kuruluşlar olması için günümüzde birçok ülkede söz konusu kuruluşların özelleştirilmesi konusunda çok önemli çabalar harcanmaktadır.

Ülkemizde de bu konuda ilk ciddi yapısal dönüşüm çalışması, 24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri ile başlamıştır. Bu tedbirler paketi ile dışa açık, özel sektör öncülüğünde büyüyen, devletin küçültülmesini ve ekonomiden tamamen çekilmesini hedefleyen programlar uygulamaya konulmuş, bu programlar Dünya Bankası'nın yapısal uyum kredileri ile desteklenmiştir. Devletin ekonomiden çekilmesi yaklaşımı çerçevesinde öncelikle KİT yatırımları ve kaynakları sınırlandırılmış, kamunun imalat sektöründen tamamen çekilme hedefi doğrultusunda, mevcut yatırımlar enerji, ulaştırma ve telekomünikasyon gibi altyapı yatırımlarında yoğunlaşmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçişle ilgili diğer önemli bir düzenleme ise, tekel statüsüne sahip olan KİT'lerden bazılarının bu statülerinin kaldırılmasıdır. Örneğin Çaykur'un çay üretim ve dağıtım tekelini 1984'de, Tekel'in sigara üretme ve dağıtımını 1991'de, Şeker Fabrikalarının şeker üretim ve dağıtımını ise 1995'te kaldırmıştır (Öztürk,2006,14)

Özelleştirmeye ilişkin gerçekleştirilen yasalar 2983, 3291 ve 4046 sayılı yasalardır. Bu 3 temel yasanın yanısıra, esas olarak KİT'lerin kuruluş ve faaliyetlerini düzenleyen 233 sayılı KHK'de de, özelleştirmeye ilişkin hükümler yer almıştır. Özelleştirme uygulamaları, halen mevcut mevzuat çerçevesinde, Özelleştirme İdaresi, Enerji Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı olmak üzere üç ana kurum tarafından yürütülmektedir (Karluk,2002,450).

Özelleştirme uygulamalarının başladığı 1985 yılından, 2006 yılı sonuna kadar, 218 kuruluşteki kamu hissesi, 21 yarım kalmış tesis, 5 taşınmaz ve 4 elektrik santrali özelleştirme kapsamına alınmış, daha sonra 19 kuruluşteki kamu payı ile santraller ve 4 taşınmaz çeşitli nedenlerle özelleştirme kapsamından çıkartılmıştır. 162 kuruluşta hisse senedi veya varlık satışı şeklinde özelleştirme uygulaması yapılmış, bu kuruluşlardan 143'ünde hiç kamu payı kalmamış, 1 kuruluş ise yasanın 2. maddesi uyarınca bedelsiz olarak devredilmiştir. Özelleştirme programına alınan kuruluşlardan, Çinko ve Toprak Sanayi A.Ş. Yem Sanayi A.Ş. ve Süt Ürünleri A.Ş.'nin tüm üretim birimleri özelleştirilerek, devlet bu alanlarda işletmecilikten çekilmiştir. Özelleştirme önemli ölçüde tamamlanan kuruluşlardan KÖYTEKS ve ORÜS A.Ş. de başka kuruluşlarla birleştirilmek suretiyle tüzel kişilikleri sonlandırılmıştır (Öztürk,2006,15).

2003-2006 yılları arasında özelleştirme uygulamasından (2003 yılında 375.224.309 YTL, 2004 yılında 1.468.216.291 YTL, 2005 yılında 3.422.568.019 YTL ve 2006 yılında ise 9.860.759.093 YTL

olmak üzere) toplam 17.786.676.387 YTL gelir elde edilmiştir. (www.haberler.com/2003-2006-yillari-arasinda-ozellestirme-haberi/).

Elde edilen bu gelirlerin, %48'i blok satışlardan, %21'i halka arz uygulamalarından, %13'ü uluslararası halka arzdan, %7'si İMKB'de satıştan, %9'u tesis ve varlık satışından, %2'si de bedelli devirlerden elde edilmiştir. Bu gelirlerin; %48'i özelleştirme kapsamındaki kuruluşların sermaye ödemelerinde ve bu kuruluşlardan emekli olan, çıkarılan vb. personelin özlük haklarıyla ilgili ödemelerde, %10'u borç ödemelerinde, %38'i Hazineye aktarılmış, %4'ü de idarenin danışmanlık, ihale vb. harcamalarında kullanılmıştır.(http://www.ydk.gov.tr/egitim/notlari/özelleştirme.htm)

Türkiye'de özelleştirilen kuruluşların özelleştirme öncesi ve sonrası performanslarıyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda, tüm kuruluşlarda özelleştirme sonrası kârlılık ve verimliliğin hemen artmadığı, kimi kuruluşlarda kârlılık artarken verimliliğin düştüğü, kimi kuruluşlarda kârlılığın düştüğü ancak verimliliğin arttığı, bazı durumlarda ise iki göstergenin de birlikte düştüğü veya arttığı görülmüştür (Öztürk,2006,21).

11- Yapısal Değişim

Ekonomik anlamda yapısal değişimin birçok farklı tanımı yapılabilir. Yapısal değişim denildiğinde bir ekonomide bir yıl içinde üretilen değerleri ifade eden gayri safi milli hasıla içindeki üretim kesimlerinin katkılarındaki değişim anlaşılmaktadır. Bu tanımı şöyle ifade etmemiz de mümkündür: Bir ekonomide yapısal değişim o ekonomideki üretim ağırlığının tarımdan önce sanayi kesimine oradan da hizmetler kesimine kaymasıdır. Gelişmiş ülkelerin izlediği yola bakıldığında bu tanımın ekonomik yapı değişikliğini açıkladığını görebiliriz.

Aşağıdaki tabloda 1990-2006 yılları arasında Türkiye GSMH'sını oluşturan unsurların GSMH içindeki yüzde payları yer almaktadır.

Tablo 6: 1990 ve 2006 Yılları GSMH'nın Sektörel Payları

GSMH Bileşenleri (% Payı)	1990	2003	2004	2005	2006
Tarım kesimi	18.3	12.4	11.7	10.9	10.8
Sanayi kesimi	29.5	29.3	29.6	30.2	30.2
Hizmetler kesimi	52.2	58.3	58.7	58.9	59.0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak : http://www.ekodialog.com/Makaleler/ab_iktisadi_program.html

Tablo 6'ı Türkiye ekonomisinin bir yapı değişikliği içinde olduğu izlenimine vermektedir. Son 15 yılda tarım kesiminin GSMH içindeki payı %17.3'ten, %10.8'e gerilemiştir. Bu gelişme ilk bakışta olumlu bir gelişmedir, çünkü tarımsal üretim, son zamanlarda sera üretimi gibi iklim koşullarından soyutlanmış bir üretime yönelmiş olsa da büyük ağırlığı itibarıyla iklim koşullarına bağlıdır. Oysa sanayi ve hizmetler üretimi böyle değildir. Buna karşılık tablo 6'da sanayi üretimine baktığımızda son 15 yılda GSMH'ya katkısında az bir gelişme olduğunu görüyoruz. Yani sanayi üretiminin GSMH'daki katkısı 1990'da %

29.5 iken 2006 yılında 30.2'ye çıkmıştır. Yani tarımdaki azalmadan sanayi kesimine az bir aktarım söz konusudur. Buna karşılık hizmetler kesimi büyüyor. 1990'da GSMH'ya katkısı % 51.2 olan hizmetler kesiminin katkısı, 2006'da %59.0'a yükselmiştir. Yani, Türkiye bir ekonomik yapı değişikliği yaparak, tarım ve sanayi kesiminden hizmetler kesimine geçiş yapmıştır. Türkiye ekonomisi 1980 yılından bu yana çok hızlı bir yapısal dönüşüm süreci yaşamaktadır. Yapısal değişim, ekonomik kalkınmanın en önemli göstergesidir. Artan rekabet yeni çözümler üretmeyi ve ekonomik sektörlerde yapısal değişmeyi de gerekli kılmaktadır. (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=191222>)

12-Yoksulluk ve Asgari Ücret Düzeyi

Asgari ücret “İşçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda aşağıda ülkemizde ve değişik ülkelerdeki asgari ücret rakamları verilmiştir. Şubat 2004 ATO verilerine göre, Portekiz'de asgari ücret 365 Euro, Slovenya da 442, İspanya da 460, Yunanistan da 504, Malta da 542, İrlanda da 1213, İngiltere de 1125, Fransa da 1215, Hollanda da 1265, Lüksemburg da 1402 iken Türkiye de 1 Ocak 2005 yılı itibariyle uygulanan asgari ücret 214 Euro (Yani 350 YTL) düzeyindedir. (Kamu Sen,2005)

Yine Kamu Sen. tarafından yapılan araştırmada 4 kişilik bir ailenin sağlık kuruluşlarının belirlediği gibi sağlıklı bir biçimde beslenebilmesi için gerekli harcama Eylül 2005 verilerine göre günlük 13.126 YTL'dir. Türkiye'de asgari ücretli bir işçinin 4 kişilik ailesine ise günlük 11.671 YTL düşmektedir. Türkiye'de asgari ücretle çalışan yaklaşık 5.5 milyon kişi olduğuna göre (yaklaşık 22 milyon) ülke nüfusunun 1/3'ü açlık sınırının altında yaşamaktadır. (http://www.alomaliye.com/asgari_ucr_tespit_kom_karari_2004_2.htm)

Ayrıca DİE'nin Mayıs 2005 yılında açıklanan 2003 Henahalkı Bütçe Anket sonuçlarına göre Türkiye'de fertlerin %1.29'u sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, %28.12'si ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamak zorundadır. DİE verilerine göre 2003 yılında Türkiye'de yaklaşık olarak 894 bin kişi açlık sınırının, 19.4 milyon kişi ise yoksulluk sınırının altındadır. Açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2002 yılında %1.35 iken 2003 yılında % 1.2'ye düşmüş, buna karşılık yoksul fert oranı % 26.96'dan % 28.12'ye yükselmiştir.

Tablo 7: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları 2002-2003

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)				
	Türkiye	Kent		Kır	
	2003	2002	2003	2002	2003
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,29	0,92	0,74	2,01	2,15
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	28,12	21,95	22,30	34,48	37,13
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı*	0,01	0,03	0,01	0,46	0,01
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı*	2,39	2,37	1,54	4,06	3,71
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı*	23,75	24,62	18,31	38,82	32,18
Görelî yoksulluk	15,51	11,33	11,26	19,86	22,08

Kaynak; DİE

Tablo 8 : Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre yoksul fert sayısı, 2002-2003

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)				
	Türkiye	Kent		Kır	
	2003	2002	2003	2002	2003
Gıda yoksulluğu (açlık)	894	376	311	550	584
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	19,458	9,011	9,377	9,429	10,081
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı*	9	10	5	126	4
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı*	1,655	971	648	1,111	1,007
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı*	16,433	10,106	7,696	10,615	8,737
Görelî yoksulluk	10,730	4,651	4,734	5,430	5,996

Kaynak : DİE

* 1 ABD dolarının satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için ise 732 480 TL kullanılmıştır.

Kira, ulaşım, yakacak, elektrik, su, haberleşme, giyim, eğitim, sağlık, telefon gibi temel ihtiyaçlar dikkate alındığında dört kişilik bir aile Eylül 2005 ayı itibariyle geçinebilmek için en az 1.832 YTL'ye ihtiyaç duyulmaktadır. ATO tarafından 2003 yılında yapılan Türkiye'de "Asgari Ücretli Olmak" konulu araştırmaya göre asgari ücretle çalışan bir işçinin; 1 kg kıyma almak için 11.5 saat, 1 kg peynir için 5.5 saat, 1 kg zeytin için 4.6 saat, 1 kg süt için 1 saat 9 dakika, 1 kg ekmek için 40 dakika çalışması gerekmektedir. AB ülkeleri içinde alım gücü sıralamasında Türkiye en alt sırada bulunmaktadır.

13- SONUÇ

Devletin temel amacı kişilerin gelir düzeylerini artırarak toplumun refahını yükseltmektir. Bunun ön koşulu ise kaynakları en yüksek verimi sağlayacak şekilde kullanmaktır. Ülke ekonomisinde son 10-15 yıldır yaşanan inişli-çıkışlı gelişmeler ekonomik performansı olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak ülkenin en önemli sorunu olarak bilinen enflasyonun tek haneli rakama indirilmesi faiz oranlarının ve vergi oranlarının düşürülmesi ülke ekonomisini olumlu yönde etkilemiştir. Makro ekonomik göstergelerde yaşanan bu olumlu gelişmelere karşın bir çok sorununun hâla önemini koruduğu ve ekonominin kırılğan noktalarının varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Mesela borç yükü hala %60 olan Maastrich kriterinin üzerindedir. Uygulanan serbest kur politikası nedeniyle ithalat, ihracattan daha hızlı bir şekilde artmakta bu da beraberinde dış ticaret açığını büyütmektedir.

Sanayi üretiminde ve kapasite kullanım oranlarında yaşanan artışa rağmen istihdam oranlarında beklenen artış sağlanamamıştır. Bir taraftan yeni teknoloji kullanımının artması verimlilik artışına yol açarken diğer taraftan küreselleşme sürecinde ülkedeki yüksek vergi ve prim oranları kayıt dışı ekonomiyi teşvik ederek artırmaktadır. Bu da istihdam ve çalışanların sosyal güvenlik haklarının güvence altına alınmasına engel olmaktadır.

Bütün bunlara rağmen alınan önlemler ve uygulamaya konulan kararlar ülkede geleceğe duyulan iyimser havanın artmasında önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Ancak gelir adaletinin sağlanması ve işsizliğin önlenmesi noktasında yapısal problemlerde arzulan iyileşme gerçekleşmemiştir. Bu süreçte kayıt dışı ekonominin önlenmesi, istihdam imkânlarının artırılmasında, kalkınmada öncelikli yörelere gerekli teşvik ve yardımlara devam edilmelidir.

KAYNAKLAR

- BALABAN, Osman v.d.(2004), Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 13, Sayı 4, Ankara.
- DPT, (2005), T.C. Yüksek Planlama Kurulu 2005 Yılı Programı, Ankara
- ISO (2005), Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu'nun Yirmi Yılı (1983-2004), İstanbul
- KAMU-SEN, (2005), Arge Merkezi, 'Asgari Geçim Endeksi Eylül-2005, Ankara
- KARLUK, Rıdvan (2002), Türkiye Ekonomisi, 7.Baskı,Beta Yayınları, İstanbul
- ÖZTÜRK, Nursel,(2006), Değişen Devlet Anlayışı ve Özelleştirme, Ankara
- SOMÇAĞ, S.(2006), Türkiye'nin Ekonomik Krizi,2006 Yayınevi, İstanbul
- ŞAHİN, Hüseyin.(2006), Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- TCMB, (2006), Enflasyon Hedeflemesi Rejimi, Ankara
- TUİK, (2005), Hanehalkı İşgücü Anket Sonuçları, Ankara

http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/bsbOcak2003.doc
http://www.turkiyebulteni.net/27/text/TB_AGUSTOS_27.rtf
http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/YOKSL/t03_
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=176746>
<http://www.tuncelli.net/default.aspx?pid=14553&nid=10840>
<http://www.netbul.com/superstar/ozeldosyalar/finans/enflasyon/index.asp>
<http://www.oib.gov.tr/>
http://www.alomaliye.com/konsolide_310805.htm
<http://ekonomik.tripod.com/ekonomik7.html>
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=191222>
<http://www.gap.gov.tr/Turkish/Ggbilgi/gsurkal.html>
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=74&id=5
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/kayitdis/oik614.pdf>
http://www.alomaliye.com/asgari_ucr_tespit_kom_karari_2004_2.htm
http://www.radikal.com.tr/veriler/2003/12/19/haber_99382.php
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2006/DUY2006>
<http://www.dunyagazetesi.tr/news>
<http://www.yasamgazetesi.com/yazar.asp?YazarID=8>